

*Izvorni znanstveni članak
UDK 821.163.42.09-1:39
398.8(497.5 Lovran)
262.14 Volčić, J.*

Vjekoslava Jurdana*

Lovran u Volčićevim zapisima usmenih pjesama

Jakov Volčić (1815.–1888.), svećenik i istarski narodni preporoditelj, istakao se i prikupljanjem usmenog književnog stvaralaštva u Istri i Liburniji. Tako je zabilježio i niz usmenih pjesama koje je čuo u Lovranu. Mnoge od njih objavljene su u časopisima, a potom i tiskane u zbirci Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u Istri i na Kvarnerskih otocima 1880. godine. U ovome radu prikazuju se upravo Volčićeve pjesme koje su zabilježene u Lovranu. Analizira se njihov tematsko-motivski, idejni, formalni i kontekstualni sloj s ciljem njihove valorizacije, ali i s intencijom proširivanja saznanja o lovranskome književnoumjetničkome mozaiku.

Ključne riječi: Lovran, usmena književnost, Jakov Volčić, hrvatski narodni preporod, Istra, Hrvatsko primorje

Jakov Volčić i njegove zasluge u očuvanju usmene književne baštine u Istri i Hrvatskome primorju

Usmenoknjiževni repertoar na kvarnerskom prostoru počeo se sustavnije i temeljitije sabirati u drugoj polovici 19. stoljeća. Ti su procesi odvijali unutar preporodnih gibanja koja su u kontinentalnoj Hrvatskoj snažno zračila u prvoj polovici 19. stoljeća, a u Istri i na Kvarneru u drugoj polovici.¹ Sabiračku djelatnost obilježili su pojedinci i njihov rodoljubni žar, a zapisivanje je u pravilu bilo popraćeno osobnim entuzijazmom, požrtvovnošću i nepovoljnim materijalnim uvjetima. Tu valja osobito izdvojiti Jakova Volčića, koji se, između ostaloga, istakao i u akciji sabiranja usmenoknjiževnoga blaga koju je pokrenuo list *Naša sloga*. Naime kako bi se sabiranje usmene književne građe iz Istre i

* Dr. sc. Vjekoslava Jurdana zaposlena je na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, Ronjgova 1, 52100 Pula. Elektronička pošta: vjekoslava@hi.t-com.hr.

¹ Upravo je 1876. prekretnička godina u sabiranju i objavljivanju bogate usmenoknjiževne građe s kvarnerskoga prostora budući da su tiskane čak tri knjige. Tako Stjepan Mažuranić u Senju objavljuje *Hrvatske narodne pjesme (čakavske)*, u Kraljevici Fran Mikuličić *Narodne pripovijetke i pjesme iz Hrvatskoga Primorja*, a u Zagrebu August Šenoa *Antologiju pjesništva hrvatskoga i srpskoga, umjetnoga i narodnoga*.

Hrvatskoga primorja što sustavnije i organiziranije odvijalo, uredništvo toga lista objavilo je 1870. javni poziv, a tijekom 1879. i sve do sredine 1880. tiskalo u svome podlistku zapise prikupljenih narodnih pjesama.² One se potom tiskaju i u zasebnoj knjizi pod naslovom *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju po Istri i Kvarnerskih otocih*.³ Štoviše, ta je građa izuzetno vrijedna, pa je tiskana i u kasnijim izdanjima.⁴

U tom kontekstu valja spomenuti i same sakupljače/zapisivače – suradnike akcije jer bez njih ne bi bilo ni zbirke.

Ti su suradnici nabrojani u njezinu *Pripomenku*, a na prvome je mjestu spomenut Mihovil Laginja. Uz njegovo ime piše da je duhovni pomoćnik u Lovranu te da je poslao nekoliko pjesama iz istočne Istre.⁵ Tragom tih natuknica, istražili smo da je Mihovil Laginja (doista) službovao kao svećenik u Lovranu⁶, a pjesme koje su mu tiskane u zbirci dvije su junačke/epske: *Kraljević Marko i Vila vodarkinja* te *Dobra braća*. No ne povezujemo ih eksplicitno s Lovranom jer nije navedeno gdje su zabilježene.⁷ U nizu zaslužnih sakupljača spominju se i Anton Fabris, Mikula Lukačić, Blaž Košara, Nikola Gržetić, Petar Uravić te Jakov Volčić. Upravo je Jakov Volčić već tada posebno zapažen i hvaljen:

Taj poštovani starina, tvrd prijatelj pokojnog Frana Kurelca, doselivši se k nam iz Kranjske pravo je pojmio svoje poslanstvo. Došao je brat k bratu, učitelj k neukomu, tješitelj nevoljnomu. Kad se još iz Istre od tisuć glasovah glasa čulo nije, Volčić je dojavljivao u Slovenski Glasnik i u Novice, sve što mu se je činilo vrednijega. Kolike poslovice i druge rečenice je protumačeno on u novine zahranio!, najmanji spomenik naše starine on je svietu oznanio! Njegovih je pjesamah mnogo. Poslao nam jih je u dva puta pismi od god. 1873. i 1874, punimi rodoljubnog žara. Da

² Podlistak „Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju po Istri i Kvarnerskih otocih“, *Naša sloga*, 1. siječnja 1879., god. X, br. 1, http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1879/1.pdf, preuzeto 5. IX. 2011.

³ Puni naziv jest *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u Istri i na kvarnerskih otocih: preštampane iz „Naše sloge“ potporom „Matice hrvatske“*, Tisk. Sinovah K. Amati – Uprav. „N. Sloge“ izd., u Trstu 1880.

⁴ Ponajprije valja istaći cjelovito i prošireno izdanje pod naslovom *Istarske narodne pjesme*, koje je u dramatičnim okolnostima nakon Rapalskoga ugovora tiskala Istarska književna zadruga u Opatiji 1924. Iako na izdanju nema naznake tko je urednik, dokazano je da je to bio Viktor Car Emin. I kasnije antologije ponavljaju mnoge pjesme iz primarne zbirke. Ovdje ističemo i podatak da je 1997. u Pazinu tiskano i ponovljeno izdanje *Hrvatskih narodnih pjesama što se pjevaju u Istri i na kvarnerskih otocih*, koje je priredila Tanja Perić Polonijo, a u izdanju Istarskoga književnog društva „Juraj Dobrila“ u Pazinu 1997. Nadalje ćemo tu zbirku navoditi kraticom *HNPIKO*.

⁵ „Pripomenak“, u: *HNPIKO*, str. 15.

⁶ Uvidom u lovranske crkvene knjige ustanovili smo da je Mihovil Laginja službovao kao svećenik/duhovni pomoćnik u Lovranu od listopada 1874. do siječnja 1881. U: HR-DARI-275, *Zbirka matičnih knjiga s primorsko-goranskog područja, istočne Istre i Kvarnerskih otoka*, knj. 294: *Matična knjiga krštenih župe Lovran 1819.–1890.* i HR-DARI-275, *Zbirka matičnih knjiga s primorsko-goranskog područja, istočne Istre i Kvarnerskih otoka*, knj. 296: *Matična knjiga vjenčanih župe Lovran 1821.–1911.* Za uvid i stručnu pomoć pri tome istraživanju zahvaljujemo dr. sc. Robertu Žiguliću. U *HNPIKO* Laginja je uz svoje prikupljene pjesme potpisan kao p. – pater.

⁷ „I. dio – Junačke pjesme“, u: *HNPIKO*, str. 45 i 70.

nam je samo više Volčičah!⁸

Jakov Volčić /Jakob Volčić (1815.–1888.) bio je svećenik 46 godina, od toga 43 u Istri. Rođen je u Sv. Andreju kod Škofje Loke u Sloveniji. Već na školovanju u franjevačkoj gimnaziji u Karlovcu (1836.–1838.) dolazi u dodir s ilirskim idejama, a ti se procesi nastavljaju i kasnije na bogosloviji u Ljubljani, gdje je član Čitalnoga zbora i pristalica ilirskih ideja. Godine 1840. odlazi u Goricu, gdje završava studij bogoslovije i postaje svećenik. Volčić je započeo prikupljati i zapisivati narodno blago tijekom 1848./49. godine, a ta aktivnost trajat će do kraja njegova života. Službovao je i u župama na Liburniji, a upravo boravak u tim župama snažno je utjecao na Volčićevo djelovanje u vjerskom, prosvjetnom i nacionalnom pogledu. No utjecaj je obostran. Naime on je svojim višegodišnjim ustrajnim djelovanjem, kao i svojom osobnošću, bitno utjecao na razvoj svjesnih i školovanih narodnih boraca koji su podigli razinu nacionalnih i kulturnih kretanja u Istri i Hrvatskom primorju.⁹

U zbirci *HNPIKO* od ukupno 288 pjesama 126 je Volčićeve. Sama je knjiga veoma odjeknula u tadašnjem trenutku, o čemu nam iscrpno svjedoči i prikaz Ivana Milčetića u *Vijencu*.¹⁰ Najveći i ujedno najvrjedniji dio ove zbirke, ističe Milčetić, sačinjavaju ljubavne pjesme („ženske“). Zanimljivo je da je, kako kaže Milčetić, klasifikacija/razdioba pjesama posve nova, „jer tako još nije nitko dielio narodnih pjesama“. Naime ne slijedi se Vukova klasifikacija, nego se pod ženskim pjesmama podrazumijevaju samo ljubavne pjesme. Nadalje ističe da ima, osobito među ljubavnim pjesmama, dosta novih motiva.¹¹ Upravo u toj skupini

⁸ „Pripomenak“, *Naša sloga*, str. 16. No unatoč pohvalama sam Volčić nije bio zadovoljan zbirkom. To nam pokazuje pismo koje piše svom prijatelju Kazimiru Jelušiću 15. X. 1879. Volčić iskazuje nezadovoljstvo površnošću uredništva *Naše sloge* prema prikupljenoj građi te kaže da se moglo sve bolje urediti i više pjesama prikupiti. Bertoša, Miroslav, „Pisma Jakova Volčića Kazimiru Jelušiću (1876-1888)“, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. 14, 1969., str. 286; Bertoša, Miroslav, „Jakov Volčić i njegova prepiska s kulturnim radnicima u Hrvatskoj u drugoj polovici XIX. stoljeća“, *Historijski zbornik*, br. XXIII/XXIV, 1970/1971., str. 331; Perić-Polonijo, Tanja, „Predgovor – O zbirci pjesama Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u Istri i na kvarnerskih otocima“, u: *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u Istri i na kvarnerskih otocima*, ponovljeno izdanje, priredila Tanja Perić-Polonijo, Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“, Pazin, 1997., str. 8.

⁹ Bratulić, Josip, „Jakov Volčić među hrvatskim preporoditeljima Istre“, u: Fikfak, Juraj (ur.), *Jakov Volčić in njegovo delo/Jakov Volčić i njegovo djelo*, Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“, Pazin, 1988., str. 14. O tome nam svjedoči Volčićevo korespondencija, osobito pisma Kazimiru Jelušiću, v. prethodnu bilješku.

¹⁰ Milčetić Ivan, „Hrvatske pjesme što se pjevaju u Istri i na Kvarnerskih otocima, preštampane iz ‘Naše sloge’ podporom ‘Matica hrvatske’“, U Trstu 1880., str. 390 u VIII: Ciena 1 for. “: *Vienac*, god. 12, br. 32, str. 513–514; br. 33, str. 529–531; br. 34, str. 544–548, 1880.; *HNPIKO*, str. 487–513.

¹¹ Isto, str. 492. Ivan Milčetić (Milčetići, otok Krk, 1853.–Varaždin, 1921.) bio je književni povjesničar koji je uz književnopovijesne prinose pisao i dijalektološke rasprave. Istakao se u prikupljanju i proučavanju građe o hrvatskom glagoljstvu. Jedan je od utemeljitelja moderne hrvatske etnografije. Napisao je dijalektološku raspravu „Čakavština kvarnerskih otoka“ (*Rad JAZU 121*, Zagreb, 1895., str. 92–131) te se tim pionirskim radom svrstao među utemeljitelje hrvatske dijalektologije. Pisao je članke iz političke povijesti, prinose o Hrvatima izvan Hrvatske, o hrvatsko-talijanskim književnim vezama. Etnološku znanost doista je zadužio svojim teorijsko-metodološkim zamislima, ali i terenskim radom te znanstvenom analizom i interpretacijom svojih istraživanja. Upravo dijalektološka promišljanja sastavni su dio i većine Milčetićevih etnoloških radova. Govoreći o običajima, dotiče se i jezika, držeći ga određujućim čimbenikom za očuvanje nacionalnoga i lokalnoga etničkoga identiteta. Kao dopisni član Historijsko-filološkoga razreda JAZU, Ivan Milčetić bio je zbog svog zanimanja

nalazimo većinu Volčičevih pjesama. Ovdje nas posebno zanimaju one koje je zabilježio u Lovranu.

Volčičeve skupljene lovranske usmene pjesme

Suvremeni pristup usmenoknjiževnom fenomenu uvažava njegove genetske i transmisijske specifičnosti. Riječ je o književnome tekstu koji se prenosi usmenom predajom, istodobno mijenjajući se i prilagođavajući različitim ambijentima (sinkronija) i povijesnim situacijama (dijakronija).

Dosadašnja znanstvena proučavanja pokazuju kako usmeni tekstovi zabilježeni na kvarnerskome prostoru često pokazuju specifična stilska obilježja koja im daju lokalni karakter, ali se sadržajno, tematski, versifikacijski, lingvostilistički te pojedinim formulativnim izrazima uklapaju u širi kontekst hrvatske usmenoknjiževne tradicije.¹²

Sva ta unutarnja dinamika kvarnerskoga (usmenoknjiževnoga) prostora kao presjecišta različitih kulturoloških sfera još je uvijek nedostavno proučena, osobito u aspektima specifične lokalizacije događaja, imena protagonista, posebnih crta ovoga kraja i domaće povijesti, društvenih odnosa, jezika i narječja, lokalnih vjerovanja kojima se prilagođuju različiti siže i u konkretnoj sredini.

Što nam o svemu tome govori Volčičeva sakupljena usmena poezija, zabilježena u 19. stoljeću u Lovranu?

Od 126 Volčičevih pjesama iz Lovrana ih je 22. Sve se one nalaze u dijelu ljubavnih pjesama, osim jedne, nabožne, *Šal je sveti Mikula (Sveti Mikula)*.¹³

za etnološko-folkloristički rad, tj. „narodopis“, kako je Milčetić nazvao ovaj segment znanstvenoga rada, u odboru za sabiranje spomenika tradicionalne literature. U tom svojstvu izabran je 1896. za prvog urednika prve knjige *Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena*, tj. prvoga hrvatskog etnološkog časopisa. U prvom broju izdvajamo dva Milčetićeva rada: „Igre i plesovi. Kvarnerski otoci“, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, br. 1, 1896., str. 302–303; „Koleda. Istra“, isto, str. 221–222. V. više u: Maštrović, Tihomil (ur.), *Zbornik o Ivanu Milčetiću – književnom povjesničaru, filologu i etnologu*, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu – Matica hrvatska, Zagreb – Varaždin, 2002.

¹² Banov, Estela, *Usmeno pjesništvo kvarnerskoga kraja*, Hrvatsko filološko društvo – Rijeka, Rijeka, 2000., str. 103–104.

¹³ „VI. dio – Pobožne pjesme“, u: *HNPIKO*, str. 422–423. Ona se u zbirci nalazi u skupini pobožnih pjesama, a ispjevana je u sedmercima. Od Volčičevih se pjesama iz ljubavne skupine razlikuje time što je mnogo dulja, naime ima 51 stih. Sadržaj govori o svetome Nikoli (Mikula), koji je izgradio brodić na koji je ukrao 77 duša. Za njim trči Marija, koja ga moli da je ukrae, ali on kaže da nema mjesta. No ona odgovara:

Zami me ti, Mikula,
s ručicama ću vozit
i s krilcen ću ti jadrīt!
Na to Mikula pristane. Otplove i susreću đavla, no Mikula ga savlada i sve završava sretno:
Mikula skoči na jarbolac
i to popade za pete
i hiti v sred morske pučine.
Kuda to Mikula hitaše,
tud živi oganj goraše,
kud Mikula jadrīše,
biše tiha bonačica.

Tekst i tekstura te pjesme strukturirani su u cijelosti u pučkoj tradiciji pjevanja o svetom Nikoli i vragu na jarbolu njegova broda te o Djevici Mariji koja pomaže sv. Nikoli. Sve te pjesme povezuje

Uz te još se dvije Volčičeve pjesme tematski, odnosno motivski odnose na Lovran, iako ih nije zabilježio u Lovranu. To su: *Svilne rukavice*, zabilježena u Brseču¹⁴, i *Lovranka*, iz Zarečja.¹⁵

Takav omjer potkrjepljuje tezu da je pretežni karakter narodne pjesme istarskih Hrvata – lirski.¹⁶ Ovdje pretežu lirska raspoloženja, upotpunjena oblicima romance i balade, dok je epika jedva prisutna.¹⁷ Naime unutar hrvatske usmenoknjiževne tradicije prepoznatljive su crte dinarske, jadransko-mediteranske, panonske i srednjoeuropske folklorne tradicije, a u sjevernome Hrvatskom primorju i ostalim nedinarskim hrvatskim krajevima prave junačke epike zapravo nema.¹⁸ Kao i u ostalim krajevima, gdje ne prevladava epika, odnosno guslari kao njezini najizrazitiji predstavnici, i u Istri su glavni njegovatelji narodne poezije pored muškaraca i žene.¹⁹ Da je i u Volčića tako, pokazuju nam ove njegove rečenice, upućene Kazimiru Jelušiću: „Pjesme iz Vaše zbirke su liepe i kritično pisane, samo napredujte, koliko Vam je moguće, sreće da imate nekadašnje pjevačice, da Vam ih povjedaju; jer mladi ljudi toga jur malo znaju.“²⁰

Nažalost, sâm Volčić nije naveo imena kazivača/kazivačica, ni bilo koji drugi podatak o njima. Ponegdje se uz pjesmu javi informacija: pazinska, zarečka, lovranska. Bilo bi vrlo dragocjeno da su uz pjesme zabilježeni i dopunski podaci o situaciji u kojoj je tekst bio zapisan, o slušateljima, o kazivaču/kazivačici, o načinu kako je tekst bio izveden. No Volčić se nije posebno bavio ni klasifikacijom pjesama, a komentari uz pjesme vrlo su rijetki. To je zapravo bila uobičajena navada zapisivača usmenoknjiževnih oblika u 19. stoljeću, pa nije čudno da se i Volčić priklonio takvu načinu zapisivanja.²¹

stih sedmerac uz nizanje asonancija te duboka arhaika. Usp. Bošković-Stulli, Maja, „Mediteranski aspekt usmene hrvatske književnosti“ u autoričinoj knjizi *O usmenoj tradiciji i o životu*, Konzor, Zagreb, 2002., str. 99. Dakle radi se o lovranskom primjeru takve pučke kršćansko-magijske pjesme s egzorcističkom temom protjerivanja vruga, smještenoj u mitske prostore, ali i prožetoj realnim životnim detaljima o brodovima i moru. Ta je pjesma, s oznakom da je iz Lovrana, objavljena pod istim naslovom u: Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 28. Gledajući kontekstualno, nije slučajno da je ovdje riječ o svetome Nikoli. On je zaštitnik pomoraca, a Lovranci su oduvijek živjeli od mora. O povezanosti Lovranaca s tim svecem svjedoči i stara crkva Sv. Nikole u Lovranu, gdje i danas na svečev dan hodočaste pomorci i svi oni koji žive od mora.

¹⁴ *HNPIKO*, str. 151. U pjesmi se nabrajaju stanovnice pojedinih primorskih mjesta koje su sudjelovale u izradi svilenih rukavica. Pa tako: „(...) Kastavka je osnovala, Vološćica je navila, / Opatijka satkala, / Lovranka je odrezala (...)“.

¹⁵ Evo početnih stihova te pjesme: „Poslal je brat Ivan/galiju s pod Lovran,/aj da će ti on spljati/ najljepšu Lovranku,/najljepšu Lovranku/bilu Katarinu.“ *HNPIKO*, str. 202.

¹⁶ Palčok, Zoran, „Predgovor“, u: *Istarske narodne pjesme*, uredio, napisao uvod i protumačio Olinko Delorko, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, 1960., str. 7.

¹⁷ Delorko, Olinko, „Uvod“ u: *Istarske narodne pjesme*, 1960., str. 11. Delorko dodaje da osobit lirizam odvaja Istru od ostalih naših krajeva. Taj lirizam, koji je „svijetao i neodoljivo prislan“, odrazio se i u pjesničkim ostvarenjima Mate Balote i Drage Gervaisa (nav. dj., str. 13).

¹⁸ Bošković-Stulli, Maja, „Regionalne crte usmene književnosti“, *Narodna umjetnost*, god. 37, br. 2, 2000., str. 154.

¹⁹ Delorko, Olinko, nav. dj., str. 14.

²⁰ Bertoša, Miroslav, „Pisma Jakova Volčića Kazimiru Jelušiću (1876-1888)“, str. 283.

²¹ Perić-Polonijo, Tanja, „Jakov Volčić sakupljač i zapisivač usmene poezije“, u: Fikfak, Juraj (ur.),

U sadržajnom, odnosno žanrovskom pogledu u Volčičevoj cjelokupnoj pjesničkoj građi prevladavaju lirske pjesme. Tako je i s pjesmama koje su označene u podnaslovu kao lovranske. Evo naslova tih pjesama: *Sestrin savjet*, *Nikola strašivica*, *Što je najljepše*, *Trava povaljena*, *Brat je draži od dragića*, *Vezen rubac*, *Savjet mlade mladomu*, *Zašto je liepa*, *Mare pere belo ruho*, *Junak*, *Ljuba i tanac*, *Sestra i brat*, *Mladićevo hođevanje*, *Junak se spravlja na put*, *Žedan junak*, *Devojka se tuži*, *Dječija uspavanka*, *Volosko*, *Nevjernoj djevojci*, *Mladićeva tužba*, *Ive budi svoju ljubiu* i *Labinjan*.²²

Ovdje ćemo analizirati sljedeće pjesme: *Sestrin savjet*, *Brat je draži od dragića*, *Sestra i brat*, *Nikola strašivica*, *Što je najljepše*, *Trava povaljena*, *Ive budi svoju ljubiu*, *Mare pere belo ruho*, *Junak*, *Mladićevo hođevanje*, *Nevjernoj djevojci*, *Mladićeva tužba*, *Djevojka se tuži* i *Vezen rubac*. One reprezentiraju ove uočene tematsko-motivske cikluse: bratsko-sestrinski odnosi, neposredna ljubav mladića i djevojke, nedostupnost i iznevjerenje u ljubavi. Uz to usporednom analizom promatramo inačice pojedinih pjesama, a koje su zabilježene u nekim drugim mjestima. U analizu uključujemo tri aspekta: teksturu (jezično izražavanje), tekst (sadržaj, siže, kompozicija) i kontekst (društvena situacija u kojoj se artefakt ostvaruje).²³ Pri tome nije riječ o zasebnu analiziranju pojedinoga aspekta, nego nas zanima upravo osnovni odnos teksture, teksta i konteksta, koji uzajamno ovise jedno o drugome. U sve to primjenjujemo metode znanosti o književnosti, ne zanemarujući činjenicu da analiziramo parcijalne (zapisane) aspekte promatranih pjesama, a koje su u životu postojale kompleksno. Tako će se činjenice konteksta i dramaturgije teksture posredno uzeti u obzir jer činjenice o njima nisu neposredno dane, već se mogu naslutiti iz napisanoga teksta.

No takvi, neposredni podaci ovdje su, kako smo već naznačili, oskudni ili ih uopće nema. Ipak, uz neposredan način svjedočenja o kontekstu i dramaturgiji teksture (su)postoji i posredan, ugrađen djelomice u sam tekst, čak i ako toga nismo svjesni. Stoga ove pjesme promatramo kao usmene književne tvorevine u kojima su posredno ukodirani odjeci konteksta i komunikacijski faktori iz kazivanja prijašnjih govornika.

Prva pjesma *Sestrin savjet* otvara tematsko-motivski siže čiji su nositelji braća i sestre. Taj je siže čest u lovranskim pjesmama, i kao

Jakob Volčič in njegovo delo/Jakov Volčič i njegovo djelo, Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“, Pazin, 1988., str. 73 i 74. Autorica pojašnjava kako je Volčič skupio i zapisao 510 pjesama, u knjizi *HNPİKO* objavljeno je 126 pjesama, a od njih 117 i u knjizi *Istarske narodne pjesme* (1924.).

²² Sve te pjesme objavljene su i u podlistku *Naše sloge*.

²³ Radi se o primjeni triju razina analize folkloru koje je u folklorističku znanost uveo američki folklorist Alan Dundes. U: Dundes, Alan, „Texture, Text and Context“, *Southern Folklore Quarterly*, god. 28, br. 4, 1964., str. 251–265; nav. prema: Bošković-Stulli, Maja, „Usmena književnost“, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, Liber – Mladost, Zagreb, 1978., str. 16.

glavna tema, ali i kao sporedna.

Pjesma je ispjevana u desetercu s usjekom (cezurom) poslije četvrtoga sloga. Takav tip deseterca zove se epski ili junački deseterac, odnosno nesimetrični. Najčešći je u epskim pjesmama, no čest je i u lirskim.

On ima ustaljen, ravnomjeran ritam koji djeluje ozbiljno, svečano. Ne dopušta velike individualne zaokrete ili slobode, nego nameće određen, ustaljen, neprikosnoven, patrijarhalan red u izražavanju misli i započinjanja.²⁴

Većina Volčičevih lovranskih pjesama ispjevana je upravo u tom epskome desetercu, a sve potvrđuju činjenicu da su u usmenoj lirskoj poeziji rijetke strofe ili kitice jer ih u promatranim pjesmama uopće nema.

Sve to pokazuje i ova pjesma, koja ima naglašenu dijalošku formu, razrađenu na uvodni, glavni i zaključni dio sa svojim sekvencijama i prizorima.²⁵ U dvama prizorima prve uvodne sekvencije pripovjedač/ pripovjedačica uvodi subjekte – sestru i brata, naznačujući problem, naime bratovu odluku da se ženi i njegovu neodlučnost u izboru prave djevojke.

Sestra j' brajna na večeru zvala:
'Nezovem te na večeru brajne,
leg te zovem na tihe zgovorke.
Čula jesam, da se ženiš brajne.'
'Ženil bim se, al' neznam od kuda.'

U središnjem dijelu sestra ukazuje na raznolike izbore (navodi tri moguća izbora), a krećući se prema završnom rješenju, navodi moguće pogrešne izbore. U konačnici sve je to zaokruženo efektnom epiloškom poantom koja izravno signalizira retoričku strategiju *moraliziranja*:

bolje bi se neženiti brajne,
lego porednu drugu dobiti.²⁶

U situaciji je izbora ovdje muški akter (brat), koji se nalazi pred određenim izborom, a ženski lik očituje se kao jak/kompetentan subjekt koji s takve pozicije daje mudre savjete, ostavljajući prostora za bratov slobodan izbor koji bi trebao biti utemeljen na njegovoj (većoj) razboritosti i zrelosti.

Za usmenu poeziju (kao i za narativne tekstove) karakteristično je da osim estetske funkcije u sebi objedinjuju i niz drugih funkcija relevantnih za identitet zajednice u kojoj su u optjecaju te da su izraz vjerovanja

²⁴ Čubelić, Tvrтко, *Brige čovjekove i sudbine ljudske u lirskim narodnim pjesmama*, Grafikon, Zagreb, 1978., str. LXIX.

²⁵ I ovu je usmenu pjesmu moguće segmentirati na manje narativne jedinice – sekvencije. One sadržavaju radnje koje su uzroci promjene odnosa među akterima, a dijele se na prizore.

²⁶ *HNPİKO*, str. 134. Simbolika brojeva jedno je od prepoznatljivih obilježja usmene književnosti. O tome će biti još riječi u ovome radu.

zajednice u kojoj žive.²⁷ U tom smislu, kada govorimo o izvantekstualnoj stvarnosti, kontekstu gdje je ova pjesma zabilježena, onda valja reći da ljubav i osjećaji mladenaca nisu bili presudni pri izboru bračnog partnera. Brak je najčešće bio dogovaran, pri čemu su očevi, majke, prijatelji i rođaci određivali budućnost mladenaca. To se nije odnosilo samo na djevojke već i na mladiće. Tek su rijetki brakovi sklapani stvarnim obostranim pristankom supružnika. Oni koji su se vjenčali protivno roditeljskoj volji u pravilu su bili razbaštinjeni.²⁸

Nužnost egzistencije na Liburniji upućivala je pojedince na razumna, praktična rješenja pri izboru bračnog partnera, pa je „ekonomski“ kriterij tijekom odabira u većine bio bitna komponenta u stvaranju cjelokupnog odnosa prema potencijalnoj supruzi, odnosno suprugu. Pojedini muškarci ženidbom su rješavali stanovanje i životno zanimanje; mogućnost priženidbe bila je jedna od pogodnih prilika za one koji nisu imali pravo nasljedstva obiteljskog posjeda. S druge strane nisu se sklapali brakovi između izrazito siromašnih i bogatijih pojedinaca, o čemu govori i jedna lovranska pjesma koju ćemo kasnije analizirati.

Zbog snažne međuovisnosti pojedinih elemenata socijalne kulture i veće sigurnosti preživljavanja nije bio dopušten ni najmanji previd ili pak individualna pobuna protiv ustaljenog reda.²⁹

Tematsko-motivski ciklus sestrinsko-bratskih odnosa koji upućuju na primarnu vrijednost nukleusne obitelji nalazimo i u pjesmi *Brat je draži od dragića*. Ispjevana također u epskome desetercu, sastavljena je od samih dijaloga kojima je „ispričan“ sadržaj pjesme.

Razgovor majke i kćeri, koja se zove Mare, otkriva da (joj) je brat draži od dragoga. Naime, berući cvijeće, više ga je darovala bratu:

Brajnu sam jih brodić nakrcala,
a ljubčiću facol navezala.

Slijedi i poanta. Na pitanje zašto nije najviše cvijeća darovala ljubljenome mladiću Mare samosvjesno odgovara:

Zač ljubčića druga ću dobiti
a brajnića nikad nijednoga.³⁰

Inačica te pjesme (s istim naslovom) također je objavljena u zbirci, ali nije navedena kao lovranska, a ni Volčić nije potpisan. Uz pjesmu je

²⁷ Banov, Estela, „Intertekstualnost u usmenoj i pisanoj književnosti“, *Riječki filološki dani*, br. 5, 2004., str. 42.

²⁸ Mogorović Crljenko, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, Srednja Europa, Zagreb, 2006., str. 39–40 i 47. Autorica u svojoj knjizi pojašnjava pravnu instituciju braka uređenu na sva tri načina koja su supostojala na Istarskom poluotoku: brak na istarski, mletački i slavenski način. Ovaj potonji prevladavao je na Liburniji i bio je povoljniji za afirmaciju položaja žene.

²⁹ Nikočević, Lidija, „Čovek pul čoveka. O elementima socijalne kulture stanovnika Brsečine“, *Liburnijske teme*, knj. 8, 1994., str. 209 i 212.

³⁰ *HNPIKO*, str. 143.

navedeno samo to da je objavljena u *Novicama* 1851. godine.³¹ Jakov Volčić počinje oko 1850. surađivati u slovenskim časopisima i novinama *Novice* i *Slovenski glasnik*, koji su bili blaže cenzurirani od časopisa u Hrvatskoj. Kad je u Trstu pokrenuta *Naša sloga*, Volčić nije prekinuo suradnju sa spomenutim slovenskim glasilima. Stoga je mnogo prikupljene građe s Liburnije slao upravo u slovenske časopise. Iz svega navedenoga zaključujemo da je i ovu inačicu najvjerojatnije zabilježio upravo Jakov Volčić.

Obje su pjesme zapravo varijante i danas poznate narodne pjesme *Majka Maru priko/preko mora zvala*, koja se u cijelome uzmorju rado pjeva. U tom kontekstu valja pojasniti fenomen inačica u usmenoj književnosti, fokusirajući se, dakako, na konkretni prostor – kvarnerski.

Promatranjem suodnosa različitih inačica nekog usmenoknjiževnog teksta uočavaju se individualne i mjesne specifičnosti pojedine lokalne artikulacije. Među dosadašnjim zapisima poetskih usmenoknjiževnih tekstova na Kvarneru zabilježene su mnoge inačice tekstova, iz iste ili neke druge regije. One su rezultat usmene transmisije tekstova pjesama i kao estetska činjenica pokazuju dinamizam i životnost folklorne tradicije.

Tako je na kvarnerskom prostoru, kao presjecištu različitih kulturoloških sfera, nastao lokalizirani ekotip (*Oicotypes*), koji se stvara(o) na raznolike načine: tradicijama doseljenog i prijašnjeg stanovništva, iz susjednih kontakata, iz povijesnih zbivanja, prirode, načina života, zajedničke jezične osnove.³² Karakteristične crte protežu se u susjedna područja, neke u jednom, a neke u drugome smjeru, pa svaka lokalna sredina, u ovome slučaju lovranska, postaje tako dinamičko stvaralačko polje susretanja tradicija, njihovih pretapanja, preoblika i povezivanja u jedinstven iskaz, otvoren za daljnja povezivanja.

Tematsko-motivski ciklus pjesama o bratsko-sestrinskim odnosima nastavlja se i u pjesmi *Sestra i brat*. Ispjevana u desetercu s cezurom iza četvrtog sloga, donosi nam također „priču“ o tome kako je brat draži od dragoga, i to kroz stalnu izmjenu dijaloga. Jedna djevojka odgovara na postavljena pitanja (kao svojevrsni intervju):

O divojko, s l' imela koga?

Imela san brata i dragoga,

oba su mi na vojnicu prošli

(...)

Biš li rada, da ti koji dojde?

Ja bin rada, da mi oba dojdu.

Ipak, nakon te izjave slijedi sekvencija s pitanjima:

³¹ Isto, str. 271–272.

³² Isto, str. 104.

Koliko biš ti za koga dala?
Koliko biš koga žalovala?

Djevojka odgovara da bi brata žalovala do kraja života, a dragoga nekoliko godina. Slijede završni stihovi s moralizatorskom potkom, odnosno poukom:

dragoga bin drugoga dobila,
brajna ne bin nikdar već imela.³³

O tome kako bratsko-sestrinski odnos može poziciju muškoga subjekta oslabiti do krajnjih konzekvencija pokazuje pjesma *Nikola strašivica*. Pjesma je također ispjevana u desetercu, s cezurom nakon četvrtoga sloga.

U uvodnome dijelu pjesme upoznajemo Miku, kojega, dok kuje konja, gledaju sestra i njegova ljuba. Miko se obraća sestri i pita je dolaze li naoružani junaci. Nakon što je sestra odgovorila da se približavaju, odlučno kaže bratu:

Oj ti Miko ženska strašivice!
Obuć ću te kako bim devojku,
klasti ću ti bele svite do tal,
oplest ću te, kako bim devojku,
klasti ću ti orekimi peružini,
posest ću te na zlatu katridu.

Taj nam opis evocira petrarkističku maniru opisivanja ženske ljepote, njezina vanjskog izgleda. O tome da je petrarkiranje kao način poetskog oblikovanja i osobit način izražavanja u ljubavnoj lirskoj poeziji bio dugo nazočan u Lovranu, svjedoči nam ljubavni kanconijer Lovranca Andrije Cigančića *Ljubavne pjesme Njekog Lovranina. Valjda Andrije Cigančića iz 1738*. I ondje je, kao i u ovoj usmenoj pjesmi, opis(iv)an tjelesni izgled (idealne) djevojke po točno zadanu obrascu.³⁴ Da je u ovoj usmenoj pjesmi riječ o svojevrsnu odjeku te poetike, osobito nam ukazuje motiv naušnica, „orekina peružina“, koji reprezentira rafiniranu kulturu života diljem naše obale.³⁵

³³ *HNPIKO*, str. 171. Dijalog je čest izražajni postupak usmene lirike. „To je onaj kratki razgovor, sugestivan, poletan, s oznakama poduševljenja, kad se govori istina o samome sebi, kad je intima otkrivena kao pogledom u zrcalo. Takvi su trenuci poticaj za pjesmu.“ Botica, Stipe, nav. dj., str. 70.

³⁴ Cigančić, Andrija, *Lovranske ljubavne pjesme iz 1738. godine*. V. Anzulović, Ivna, „Nakit na zadarskom području u povijesnim izvorima od 13. do konca 16. stoljeća“, *Radovi Zavoda povijesnih znanosti HAZU u Zadru*, sv. 48, 2006., str. 199–214. Na otoku Pagu i u naše se vrijeme izrađuju vrste nakita koje su markirane upravo tradicijskim oblikom zrna peružina („Zlatni nakit otoka Paga“, http://www2.hgk.hr/znakovi/izvorno/nakit_pag_vrancic.asp, preuzeto 16. rujna 2011.). Motiv naušnica (u ovoj pjesmi) ima svoj biblijski podtekst. U *Pjesmi nad pjesmama* (1, 10–11): „Lijepi su obrazi tvoji/među naušnicama,/vrat tvoj pod ogrlicama./Učinit ćemo za tebe zlatne naušnice/s privjescima srebrnim.“ *Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., str. 761. Usp. i: „Lice je tvoje lijepo pod

Nakon preoblačenja stižu naoružani junaci i pitaju gdje je Miko. Dobivaju lažni odgovor da je pošao drugim putem.

U završnoj sekvenciji transvestija, dovedena do ruba parodije, zadobiva punu dimenziju. Junaci uočavaju da ova „mlada“ sličí Miki.

Ova mlada Mikotu spodablja

Kako neće, kad mu je sestríca!

Taj završni stih pokazuje puninu zamjene uloga, kao i prokazivanje relativnosti samoproglášene jačine muškoga spola. Stoga ova pjesma, ali i većina promatranih lovranskih pjesama, potvrđuje činjenicu da su u usmenoj lirici žene/djevojke smionije i odvažnije, ali i snalažljivije u životnim situacijama. Ta je perspektiva svakako povezana i s činjenicom da su žene bile najčešći kazivači hrvatskih usmenih lirskih pjesama, ali i kontekstualnim okvirom specifičnoga liburnijskoga matrijarhata.

I pjesma *Što je najljepše* ima svoju inačicu. Ova potonja, naslovljena *Što je najljepše*, također nije potpisana Volčičevim imenom, ali je navedeno da je objavljena u *Novicama* 1851. godine.

Evo usporedbe tih dviju varijanti:

Što je najljepše

Zrasla j' jabučica

i kraj vodice

hladna Dunaja.

Sama sobom govoraše:

‘Ja sam lepša

svega sveta

rumena, rumena’

(...)

Začula ju devojčica

verena, verena

i govori:

‘Ja sam lepša

svega sveta

verena, verena.’-

Začul ju je mlad junak

neženjen, neženjen

i govori:

‘Ja sam lepši

svega sveta

neženjen, neženjen.’³⁶

Što je najljepše

Izrasla je

jabučica

s kraj vodice

hladna dunaja.

Sama sobom

govoraše:

‘Ja sam lepa,

rumena, rumena!’

Začula je

narančica

zelena, zelena.

Ter govori:

‘Ja sam lepša

svega svita,

zelena, zelena!’

Začula je

devojčica

verena, verena.

‘Ja sam lepša

svega svita.

Verena, verena!’³⁷

nakitima./vrat tvoj pod kolajnama./Učinit ćemo za tebe zlatne naušnice/s privjescima srebrnim’.

Pjesma nad pjesmama, preveo i priredio Nikola Miličević, Matica hrvatska, Zagreb, 1996., str. 7.

³⁶ *HNPIKO*, str. 141–142.

³⁷ Isto, 277–278.

Usporedba tih dviju inačica pokazuje variranje motiva, njihovu preobliku, premještanje, što ima za posljedicu i djelomičnu promjenu idejne potke. No na razini stilskih figura u objema se pjesmama ritam ostvaruje efektним ponavljanjima epiteta, i to na naglašenim – završnim pozicijama u stihu. Štoviše, ključni epitet – *lijepa* uporabljen je najprije u pozitivu, a potom u komparativu, koji uz izraz „svega sveta“/„svega svita“ poprima značenje superlativa.

U Volčićevim lovranskim pjesmama nižu se i one koje govore o neposrednoj ljubavi između mladića i djevojke. Takva je pjesma *Trava povaljena*, koja epskim desetercima iznosi rafinirano artikuliranu erotsku komponentu. U uvodnim dvama sekvencijama opisuje se krajolik, odnosno Radićevo polje, spominje se Roža, koja ondje „žutu svilu prede“. Sve je to inscenacija kao svojevrsna priprava za glavni „događaj“. ³⁸ On se odvija u središnjem dijelu pjesme:

Va polju mi j' trava povaljena;
nisu mi ju vile povalile.
nego junak i mlada devojka,
junak kosom, a devojka srpom;
zlatim srpom belima rukama
zlatom kosom junačkim rukama.

Ljubavni/erotski čin opisan je slikovitim metaforičkim izrazima *kosa* i *srp*, atribuiranim epitetom *zlatni*, pa „događaj“ tako (i verbalno) zadobiva vrijednost nečega najljepšega između dvaju bića. Da je riječ o toj ideološkoj potki pjesme, svjedoče završni stihovi, noseći, kao što je to uobičajeno, svojevrsnu poruku. Naime mladić i djevojka to čine:

Pevajući i pripevajući:
‘Travo moja ča si povaljena.’

slaveći i pjesmom radost života utjelovljenu u slatkoći (njihove) ljubavi.

I pjesma *Ive budi svoju ljubu* govori o dvoje mladih, Ivi i Mari (inače, karakterističnim imenima u usmenom pjesništvu Istre i Hrvatskog primorja). Mara, Ivina ljubav, zaspala je na travi. Ive je ide sam buditi, a slugama kaže:

ja san dobar za buditi divojke,
još san bolji za ljubiti divojke.

³⁸ Takvi uvodni dijelovi koji nemaju izravne povezanosti s glavnim događajem česta su pojava u romancama. Njima se usmeni pjevač pripravlja za kazivanje glavnoga događaja, a drži i u izvjesnoj napetosti recipijenta. Riječju, recipijentu se ne otkriva eksplicitno obzor očekivanja pa se učinak „pričanja“ glavnoga događaja efektно pojačava. Tako je i u najpoznatijoj romanci *Marina kruna*. Usporedimo početne dijelove obiju pjesama. *Trava povaljena*: „Lepo j' Bože Radićevo polje,/va njem mi ni drevja ni kamenja,/nego jedna grana orehova;/pod njom Roža žutu svilu prede/žutu svilu na zlato vretence./Va polju ni kapčice vodice/po kraj polja hladna voda teče.“ *Marina kruna*: „Naranča se vetru moli./da joj kitu ne sprélomi;/v sakoј kiti tri naranče,/na vršiki tri četiri./Povrh sedi sin Sokolje, (siv sokole)/ter mi gleda v ravno polje;/kaj devojke tanac vode“. *HNPIKO*, str. 142 i 132.

Zatim:

On otrga kitu rožmarina,
prasne ljublu po licu rumenom.

Da je riječ o mogućoj metafori (prvoga) ljubavnoga čina, pokazuju nam sljedeći stihovi:

Skuda j' Maru kita zasegnula
tuda j' Mari krvca prokapala.³⁹

Pjesma završava uvođenjem lika djevojke Anice, koja žanje djetelinu (simbol plodnosti) izraslu iz krvi Marine te je daje svojim konjima.⁴⁰

U zbirci se nalazi i inačica te pjesme, naslovljena *Ljuba Ivanova*. Ispod naslova ne navodi se mjesna pripadnost, a umjesto imena zapisivača stoji: „Popisao naš dopisnik u Bersecu“. Dakle moguće je, a možda i najvjerojatnije, da je pjesma zabilježena u Brseču ili njegovoj okolini.

Pjesma se u početnim dijelovima potpuno razlikuje od pjesme *Ive budi svoju ljublu*. Nižu se motivi krađe konja i djevojke. Konj je zapravo epski motiv, a nešto snažniju nazočnost epike potvrđuju i neke druge usmene pjesme koje je Volčić zabilježio u Brseču.⁴¹ A zatim:

Dok su konji seno uživali,
skoči junak u jedan vinograd
i otergne kitu lužmarina:
prasne ljublu prek lica rumena,
onde joj se kervca prolevala.
Kade joj se krvca prolevala,
onde je zrasla svake versti trava,
svake versti najveć detelina.

Nju žanje „prelepa devojkica“ i daje ju konjima.⁴² Pred njima je dug

³⁹ *HNPIKO*, str. 206. Uz motiv ružmarina valja reći da se u usmenom pjesništvu lirski ugodaj očituje i nizom detalja iz prirode, osobito iz mirisnog cvjetnog okruženja. Motivom cvijeća alegorijski se predočuju različiti učinci pa je floristička metafora vrlo snažna mikrostruktura stila u narodnoj lirici. Botica, Štipec, nav. dj., str. 60.

⁴⁰ Konj kao motiv (često u koneksiji s mladim konjanikom) u usmenoj književnosti pokazuje snagu, smionost i ljepotu. Simbol je mlade muškosti koja bi trebala naići na odziv djevojaka. Najprije pogledom, jer nije dalek put od oka do srca. Isto, str. 69.

⁴¹ Primjerice balada *Mladić mora zapustiti djevojku*, koja svojim sadržajem, motivima i kompozicijom korespondira (i) s antologijskom *Asanaginicom*. O tome u: Jurdana, Vjekoslava, „Narodna čakavska pjesma *Mladić mora zapustiti djevojku* u kontekstu hrvatske narodne poezije“, *Zbornik radova 5. hrvatskog slavističkog kongresa* (u tisku), str. 299–308. Usp. *Pjesma nad pjesmama* (1, 9): „Usporedio bih te s konjima/pod kolima faraonovim/o prijateljice moja.“ *Biblija*, str. 761. Isto i u: Miličević, Nikola (prir.), nav. dj., str. 7: „Usporedio bih te s konjima/pod kolima faraonovim/o prijateljice moja.“

⁴² Na ovome mjestu uvodimo analitički pristup promatranim pjesmama koji se temelji na rekonstrukciji praslavenskoga sakralnog pjesništva. Ulomci tih pretrkršćanskih obrednih pjesama nalaze se kao elementi u usmenim pjesmama: ljubavnim, baladama, romancama, tužbalicama, ali i usmenim narativnim oblicima. Otkrivaju u fragmentima nepoznate slojeve slavenske i indoeuropske kulturne baštine. Temeljni mit na kojem počivaju te obredne pjesme jest mit godišnje rodosti, a obredne pjesme prate to kretanje. Ova pjesma, kao i druge promatrane lovranske usmene pjesme, ima niz motiva koji potvrđuju (pre)oblikovanje praslavenskoga poganskoga sakralnoga pjesništva u kojima se kazuje mit što pripovijeda o ljubavnom susretu mladoga boga i mlade božice, o njihovoj svetoj svadbi na zelenoj travi. Oni u ljubavi liježu u tu travu (usp. pjesmu *Trava povaljena*). Od toga je u godini rodost. Nicanje i rast trave obilježuju početak novoga godišnjega kruga. Zapravo je riječ o preoblikovanim fragmentima indoeuropskoga obrednog teksta, a potvrđuje se u Homerovim epovima *Ilijadi* i *Odiseji*. (1) ondje se uz svježe izniklu travu spominje i djetelina. Ona je bila osobito pogodna

put kroz tri šume (znakovit je čest broj tri u usmenom pjesništvu).⁴³ U trećoj šumi (lugu) zaspala je ljuba Ivanova. Potom (u posljednjem dijelu pjesme) slijedi istovjetan siže o tome kako je, odbivši pomoć svojih slugu, budi sam Ive. Pjesma završava efektnom igrom riječi u semantičkom polju pojma *ljubav*:

Ne budite, verne ljube moje,
zač sam dobar za buditi ljube,
još sam bolji za ljubiti ljube.⁴⁴

Mjesne razlike među promatranim inačicama nisu rezultat samo pjevačeve individualne kreativnosti, već su i posljedica različitih sustava vrednota i konkretnih ambijentalnih tradicija. Naime određena zajednica provodi svoju preventivnu cenzuru kako bi se konkretni tekst prilagodio očekivanjima slušatelja. Promjena konteksta uzrokuje promjenu tekstovnih sastavnica, uključujući i izvanknjiževne podatke. No bavljenje kulturološkim razlozima za mjesne ambijentalne specifičnosti tekstova još uvijek nije dovoljno uključeno u istraživanje korpusa hrvatskih usmenoknjiževnih tekstova. Naime za usmenu je poeziju karakteristično da osim estetske funkcije u sebi objedinjuju i niz drugih funkcija relevantnih za identitet zajednice u kojoj su u optjecaju te da su izraz vjerovanja zajednice u kojoj žive.⁴⁵

O složenim transmisijskim procesima u usmenoj književnosti⁴⁶ svjedoči i podatak da postoji pjesma slične motivike daleko izvan

za hranu konjima. Katičić, Radoslav, *Zeleni lug. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*, Ibis grafika – Matica hrvatska, Zagreb, 2010., str. 193–195. Sve promatrane lovranske pjesme obilno potvrđuju ove postavke, no detaljnija analiza zahtijeva zaseban rad.

⁴³ Tipska i prepoznatljiva obilježja usmenoga pjesništva, kao i naracije, jesu čvrsto oblikovani postupci formulativnih i standardnih izričaja, metaforika i simbolika brojeva. Botica, Stipe, nav. dj., str. 11. Tri označuje razine ljudskog života, materijalnu, racionalnu, duhovnu ili božansku, kao i tri faze mističke evolucije, fazu pročišćenja, fazu prosvjetljenja, fazu sjedinjenja. Chevalier, Jean – Gheerbrant, Alain, *Rječnik simbola. Mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1987., str. 712.

⁴⁴ *HNPIKO*, str. 233–234. I u pjesmi *Ive i sestra*, koja je zabilježena u Kožljaku, pojavljuju se motivi kite ružmarina, rumena lica i trave koja potom niče, konji, putovanje, tri šume, ljuba Ivanova. Početak pjesme razlikuje se od prethodno spomenutih pjesama, no u središnjem dijelu počinje isti siže: „Ive skoči v zeleni vinograd/ter ukine kitu ružmarina,/Maru švikne prek lica rumena.“ (...) I završetak: „tretjem lugi boška jesenova./nutre leži ljuba Ivanova.“ Isto, str. 276.

⁴⁵ Banov, Estela, *Usmeno pjesništvo kvarnerskoga kraja*, str. 111. Kad govorimo o kulturološkim razlozima, podrazumijevamo načine poimanja egzistencijalnih pitanja, rješavanja etičkih dvojbi, (re-)konstrukcije moralnih vrednota kao i njihove primjene u različitim životnim situacijama. Radi se o kulturnim vrijednostima i normama, kao umom proizvedenim vrijednostima, kao skupu zajedničkih stavova, vrijednosti, ciljeva i praksi koji objedinjuju određene društvene skupine. To je integrirani uzorak ljudskog znanja, vjerovanja i ponašanja koji ovisi o sposobnosti za simboličan oblik misli te identificira i dijeli kreativnu misiju, svrhu, uvjerenja, navike i principe pojedine zajednice. To su različiti načini kojima ljudi žive u različitim dijelovima svijeta te njima predstavljaju i klasificiraju svoja iskustva kreativno i simbolički.

⁴⁶ Naime motivi i formule unutar usmene književnosti nisu statični, nego pokretni i klize, što uvjetuje polagane izmjene specifičnih usmenih subpoetika, bez obzira na to jesu li one regionalno, mjesno, žanrovski ili vremenski određene. Tako dolazi do permutacija koje se u usmenoj književnosti zbog njezine genetske i transmisijske specifičnosti postupno ugrađuju u pojedinim tekstovima. Talože se na starije tekstualne sastavnice, a slojevi se ne okamenjuju, već brišu i premještaju, stvarajući specifične intertekstualne tvorevine. Pri tome dodiri među različitim kulturalnim komponentama bivaju teže prepoznatljiviji. Tako i arhaične literarne forme i narativni obrasci tijekom vremena očituju različita semantička prажnjena i punjenja novim smisaonim sastavnicama. Banov, Estela, *Intertekstualnost u usmenoj i pisanoj književnosti*, str. 42.

kvarnerske regije.⁴⁷ To nije nikakva iznimka jer se karakteristične crte pojedine usmene produkcije često protežu u susjedna područja, neke u jednom, a neke u drugome smjeru. No nije riječ (samo) o linearnom kretanju, nego je svaka lokalna sredina ujedno „točka ukrštavanja, prelazno područje za pojedine tradicije, karika u nezavršenom lancu prelaženja, pretapanja i postupnih povezivanja“. Tako se lokalizacijom događaja, imenima protagonista, posebnim crtama svoga kraja i domaće povijesti, društvenim odnosima, jezikom i narječjem, lokalnim vjerovanjima prilagođuju i međunarodni siže i pojedinoj sredini.⁴⁸

Uza sve rečeno arhetipski motiv buđenja ljube/ljubavi u svim navedenim pjesmama nadaje se kao citatni dijalog s refrenskim stihovima *Pjesme nad pjesmama*: „ne budite/ne budite ljubav moju/dok sama ne bude htjela!“⁴⁹ Radi se o ugrađivanju intertekstualnih elemenata u strukturu pojedine pjesme i njihova prefunkcionaliziranja u skladu s užim zahtjevima konkretnoga teksta. Takav se dijalog vodi najčešće s kršćanskim podtekstom, pri čemu izostaje odnos subordinacije podteksta i konkretnoga teksta.⁵⁰ Riječ je o transformiranju arhetipske analogije koje zapravo ne izlazi iz reprezentativne (kršćanske) kulturno-arhetipske riznice simbola.⁵¹ A upravo je Biblija jedinstvena arhetipska struktura i gramatika književnih arhetipova čitave književnosti Zapada.⁵² Dakako, i za onu književnost koja se stvarala i prenosila usmenim putem.

U lovranskim ljubavnim pjesmama nalazimo i naglašene motive

⁴⁷ Riječ je o pjesmi *Momak i djevojka*: „Tri su gore visoke,/Lovćen je gora najviša. Proz nju mi Jovo lov lovi,/za njim mi ljubi konj’ vodi./Dovela ga je na vodu,/dala mu piti vodice/iz svoje desne ručice./dala mu zobat’ bisera/iz svoga skuta bisera/iz svoga skuta svilena./Na vodu mlada zaspala./ma više straža svrh grada:/-Čija je mlada zaspala?/Al’ više Jovo iz lava:/-Moja je, ne budite je!/Ubrao granu ružice./udara mladu u lice:/-Ustan’ se, dušo, na noge,/da li se n’ jesi naspala?“ U: Čubelić, Tvrtko, nav. dj., str. LXVIII.

⁴⁸ Bošković-Stulli, Maja, *Usmena književnost*, str. 153.

⁴⁹ *Pjesma nad pjesmama*, str. 9, 14 i 34. Tim stihovima koji se tri puta ponavljaju u *Pjesmi djevojka Sulamka* (zaručnica) iskazuje da drugi (vanjski svijet) ne bude njezinu ljubav dok se ta ljubav sama ne probudi. Drugim riječima, dok ona ne nade onoga koga zaista želi, a to je njezin odabranik/zaručnik. Za pravu ljubav potrebne su zrele unutarnje snage i samosvjestan izbor. *Pjesma nad pjesmama* pisana je u obliku dijaloga, pa su je neki nazivali dramskom kantatom, a neki dijalogiziranom poemom. Sadrži dvanaest prizora, a kao glavni protagonisti pojavljuju se tri lika: Zaručnica, Zaručnik i kralj Salomon. Svakako valja naglasiti da starohrvatski prijevodi *Pjesme* potječu iz XIV. stoljeća u redakciji anonimnih glagoljaša. Radi se o našem najstarijem narodnom književnom jeziku i pjesničkoj izražajnosti koja je poslužila kao uzor kasnijim naraštajima i ostvarajima. Hamm, Josip, „Starohrvatski prijevod *Pjesme nad pjesmama*“, *Slovo*, br. 6/7/8, 1957., str. 195–230.

⁵⁰ Oraić-Tolić, Dubravka, *Teorija citatnosti*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1990., str. 81 i 96–97.

⁵¹ Evo refrenskih stihova koji se tri puta ponavljaju u *Pjesmi nad pjesmama* (Biblija, str. 762 i 766):

- 2, 7, „Kćeri jeruzalemske, zaklinjem vas
srnama i košutama poljskim,
ne budite, ne budite ljubav moju
dok sama ne bude htjela!“
3, 5, „Zaklinjem vas, kćeri jeruzalemske,
srnama i košutama poljskim
ne budite, ne budite ljubav moju
dok sama ne bude htjela!“
8, 4, „Zaklinjem vas, kćeri jeruzalemske,
ne budite, ne budite ljubav moju,
dok sama ne bude htjela!“

⁵² Frye, Northrop, *Anatomija kritike. Četiri eseja*, Golden marketing, Zagreb, 2000., str. 112–148.

odvojenosti/nedostupnosti i iznevjerenja u ljubavi. U pjesmi *Mare pere belo ruho* epskim desetercima evocira se nevjera zbog udaljenosti – dragi je na Levantu. S takvim stanjima pojavljuje se naglašena emocija tuge, bez obzira na spol lirskoga subjekta. Ljubav i tuga zbog nje jednako pogađa muške i ženske aktere, jednako su slabi i nemoćni u takvim situacijama. Štoviše, i ovdje su muški akteri često prikazani kao slab(ij)i subjekti.

To se lijepo vidi na primjeru pjesme *Junak*, koja je zapravo tužaljka, izrečena u prvome licu kroz sedam stihova – dvanaesteraca.

„Radnja“ započinje odmah. Kao recipijenti, direktno smo uvedeni u središte problema:

Ne kantan od dobra, ni od dobre volje,
nego za okripit tužno srce moje,
tužno srdce moje, znam da ga ni v mane;

Ponavljanjem epiteta *tužno* (uz imenicu *srce*), i to na završnoj pa na početnoj poziciji u stihu, u potpunosti se otkriva ton tužaljke i nemoć lirskoga subjekta, što se zaokružuje dramatičnom rečenicom – „znam da ga ni v mane“. Ta rečenica odiše neuobičajenom individualnošću, kao da je pjesmotvor iskliznuo iz one uobičajene matrice u kojoj se nižu objektivizirane formule, a na pjevaču je da ih svojom vještinom poveže i donekle oživi. Ne, ovaj stih, poprimivši dram(at)ski oblik, ukazuje na individualan unos konkretne emocije kao odjek konteksta i dramatizacije tekature.

Mladićevo srce uzela je vila koja živi u kući visokoj i izgrađenoj od mramora.

Voljena je dakle imućna i to je barijera mladićevoj ljubavi. Iz te pozicije tužaljka završava pomalo prijetećim/destruktivnim tonom, svojstvenim situaciji neostvarene ljubavi:

sa je od mramora, da bi se propala,
a vila ka je v njoj, da bi mi dopala!⁵³

Situaciju nesigurnosti i neizvjesnosti u ljubavi kazuje i pjesma *Mladićevo hođevanje*.

Da bi ta kontrada s iglami osuta,
se bi se pobralo od mojga hojenja.

Slijede daljnji opisi kontrade (ulice), nakon kojih se iznova ponavlja stih „se bi se pobralo od mojga hojenja“.

U završnom dijelu slijedi ljubavna rezignacija, dramatičnost i fatalizam lirskoga subjekta, i ovdje mladića, nemoćnoga u svojem ljubavnom jadu, efektno naglašenim ponavljanjem imenice *pakao* te epitetom „paklenih“ na izrazito jakoj završnoj poziciji završnoga stiha:

Ako budu meni si ti puti zaman,

⁵³ HNPIKO, str. 169.

Tvoja duša neće nikdar iz pakla van,
ako bude z pakla, neće z muk paklenih.⁵⁴

Paklene muke nesretne ljubavi ispjevane su i u pjesmi *Nevjernoj djevojci*. I ovdje je lirski subjekt mladić koji pati zbog neuzvraćene ljubavi. Pjesma je kratka, ispjevana u šestercima, pa je snaga razorne emocije još efektinija. Evo pjesme u cijelosti:

Veru ku san ti dal,
si ju pritajila,
dari i prsteni
nazad povratila.
Po ken ih pošiljaš
ću ih darovati,
a tebi rožice
kosu odrizati.

Uz posljednji stih pjesme navedena je kontekstualna opaska: „Bijaše istiniti stari običaj“.⁵⁵

I pjesma sugerirajućeg naslova *Mladićeva tužba* donosi (u šestercima) tužaljku nesretnog mladića koji pati zbog neuzvraćene ljubavi. Pjesma započinje vrlo direktno, bez uvoda, bez ikakva ublažavanja vlastite situacije:

Jur vidiš, da me ni,
da si me skončala.

To je stanje shrvanoga subjekta. Zbog toga je on prisiljen lutati svijetom, pa iako evocira kako bi ga druge rado voljele, to mu nije utjeha. Pjesma završava:

plačen i zdihujen,
to j' življenje moje,
a tebi, divojko,
to j' velo veselje.⁵⁶

I pjesma *Djevojka se tuži* pripada ovoj skupini, no ona završava

⁵⁴ Isto, str. 172.

⁵⁵ Isto, str. 197. Drugih pojašnjenja uz tu opasku nema. No taj je običaj zabilježen i u nekim drugim hrvatskim krajevima. Tako je u Brinju i brinjskoj okolici (Lika) zabilježeno sljedeće: „Kosa se nikad nije rezala. Mladim ženama kosa se uvijek vidjela ispod pokrivala. Ako je divojka obećala dečku da će se udati za njega i iz nekoga razloga ga ostavi ili ga prevari s drugim, ovaj prvi joj je prijedio da će joj odrezati kose, a to bi bila velika sramota i poniženje.“ Draženović, Branka, „Narodna nošnja Brinja i brinjske okolice“, <http://zk-sokolac-zagreb.hr/userfiles/PDF/Narodna%20naosnja%20BRINJA%20I%20BRINJSKE%20OKOLICE.pdf>, preuzeto 14. II. 2012. Što se tiče Lovrana i Lovranščine, kako nam je kazivala Marija Marčenić Jurdana, običaj je bio (još živ sredinom 20. stoljeća) da se djevojku koja bi iznevjerila mladića kažnjavalo tako da bi mladići, u svibnju, u potajici dolazili ispred njezine kuće i „za dešet“ ispred vratiju stavljali „broskvu“, „stare mudandi“ ili neki drugi predmet koji bi ukazao na (ne)moralnost njezina čina. Također, djevojci koju bi se cijenilo donosilo bi se ispred kuće velike kite jorgovana (u mjesnome govoru *ffor di madžo*, prema tal. *fiore di maggio*) ili čak i cijeli grm. Onoj koju se ne bi cijenilo donosile bi se kite ili cijeli grm lovorike („javorike“). U Rukavcu je također zabilježen sličan običaj. U svibnju (*máj*) „nekada su mladići djevojkama pred prozorom znali okriti i granu lovorike narančama i slatkišima. Ako nisu djevojke cijenili, objesili bi njoj broskvu u cvatu.“ Mohorovičić – Maričin, Franjo, „Máj“, natuknica u: *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*, Adamić – Katedra Čakavskog sabora Opatija, Rijeka – Opatija – Matulji, 2001., str. 150.

⁵⁶ HNPiKO, str. 198–199.

sretno. Sadržajno pjesma ima dva dijela. U prvome se jada djevojka, a ta jadikovka počinje također direktno, retoričkim pitanjima, oblikovanima u osmercima (s cezurom nakon četvrtog sloga), kojima se evocira ton naricaljke:

Srce moje, kud putuješ,
komu mene ti ostavljaš!
Gorki su mi puti tvoji,
jer je tužno srce moje,
aš ja vidin da me varaš
kad se z drugon pogovaraš.

No slijedi drugi dio pjesme – odgovor u kojem lirski subjekt nije djevojka, nego njezin voljeni mladić:

Nevaran te, dušo moja,
nevaran te, srce moje;
ko se s drugon pogovaran,
al te, dušo, neostavljan:
zač si, dušo, lipa dvora.
Gospodskoga razgovora:
umiljene tvoje reči,
š njin se kripi duša moja,
al ovako, al onako,
ti si vazda moje sladko!⁵⁷

Ta dvodijelna kompozicija s plastičnim slikama tužnog i vedrog raspoloženja kojima se, usprkos jaku emotivnom zaokretu, ipak mirno i otmjeno razvija tema, odlika je uspjele usmene romance.

Pjesma *Vezen rubac* zanimljiva je u kontekstu pojave inačica i varijanti. U zbirci su tri pjesme koje supostoje kao inačice. Prva je spomenuta *Vezen rubac* (Lovranska), odmah je u zbirci slijedi *Opeta vezen rubac* (Zariečka). Obje je zapisao Jakov Volčić. Uz njih je u zbirci i pjesma *Vezen rubac*, uz koju u podnaslovu piše da su prethodne dvije njezine inačice. Tu je zapisao Mato Trinajstić. Iako uz pjesmu ne piše mjesna oznaka, najvjerojatnije je zabilježena na otoku Krku (Vrbnik), odakle je Trinajstić slao svoje pjesme.⁵⁸

Lovranska je inačica najkraća, a potonje su dvije podjednake duljine i sličnije po motivima i slikama. Sve tri pjesme ispjevane su šestercima.

Lovranska nema uvodne inscenacijske sekvencije s motivima stabla murve i ptičice kao potonje dvije, već započinje *in medias res*, u prvome licu, odnosno problemom lirskoga subjekta – djevojke koja traži izgubljeno:

---

⁵⁷ Isto, str. 193.

⁵⁸ Pjesma ima naslov *Zrasla je murvica (Vezen rubac)*. Isto, str. 240.

Ključ sam zgubila
od svete Marije.

To joj je toliko dragocjeno da je za povrat istoga spremna:

ki bi mi jih našal
bim mu darovala
facol rakamani,
koga j' moja majka
tri leta rubila
a četvrto leto
zlatom rakamala,
na suzicah prala,
na srdcu sušila.⁵⁹

Posljednjih osam stihova podudara se sa završetkom pjesme iz Zarečja:

da mu ja darujem
našikani rubac,
koga je moja mat
tri leta šikala;
a četvrto leto
zlatom rikamala;
na vodi ni peren,
na suncu ni sušen;
va suzah je peren
na srdajcu sušen.⁶⁰

U pjesmi iz Zarečja nema spominjanja majke, a pjesma završava:

da mu ja darujem
facol rakamani
ki je v suzah pran,
a na srcu sušen.⁶¹

Promatrane lovranske pjesme ispjevane su na čakavštini. One potvrđuju jezične značajke pjesama kvarnerskoga kraja, koje ukazuju na složenost književnih i kulturnih utjecaja i tradicija. Stoga je jezik i ovih pjesama *stilizirana* čakavština s obilježjima mjesnoga govora. Tako je općenito s pjesmama kvarnerske regije, koje nisu ispjevane u čistom narodnom govoru, već u stiliziranu književnom izričaju. O tome svjedoče infiltracije drugih mjesnih govora i dijalektološke sastavnice štokavskoga ili kajkavskoga podrijetla, leksičke posuđenice, kao npr. crkvenoslavenizmi i turcizmi koji u svakodnevnom mjesnom govoru kraja gdje su pjesme pjevane nisu bili u uporabi te različiti oblici arhaizama na

---

⁵⁹ Isto, str. 144.

⁶⁰ Isto, str. 145–146.

⁶¹ Isto, str. 240.

leksičkoj, sintaktičkoj i morfološkoj razini.⁶²

Štoviše, ovdje govorimo o *književnom* jeziku usmene narodne književnosti, a radi se o ostvarajima s izrazitim karakteristikama jednog autonomnog i osebujnog stvaralačkog procesa (izbor motiva i tematike, izražajnih sredstava i stvaralačkih postupaka). To je određeni literarni jezik.⁶³

Takav jezik kao i literarni artefakti u njemu nisu nast(a)jali tek tako, proizvoljno, nehotimično, nego je za njihovo ostvarenje trebao postojati određen kontekst sa stimulativnim preduvjetima koji su se našli upravo u toj sredini, a koji su bili prijeko potrebni za postanak, rast i trajanje (konkretno) usmene književnosti.

Zaključak

Promotrivši usmene lovranske pjesme koje je zapisao Jakov Volčić, i to s aspekta teksta, teksture i konteksta, možemo zaključiti da one potvrđuju karakteristike usmenoga pjesništva kvarnerskoga areala. Prevladavaju lirske pjesme, kraće forme bez opširne naracije. Uglavnom su to motivi koji su prisutni i u drugim susjednim prostorima, kao i širem području uzmorja, no u konkretnoj, lovranskoj sredini ti tematsko-motivski siže i bivaju varirani i tako zadobivaju individualne karakteristike samosvojna literarnoga artefakta. Stoga, iako se pridržava tradicionalne jezgre, koja je i sama stalno promjenjiva, lovranska se usmena književna produkcija može prepoznati variranjima motiva, stiha, ritma, kompozicije, smjenjivanjem raznolikih motiva, drukčijim uvodima i poantama, izmijenjenim individualnim osmišljavanjima istoga opjevanog događaja.

U svemu tome nikako ne treba zanemariti konkretan prostor u kojem su te pjesme nastajale, odnosno činjenicu da mjesna i ambijentalna pripadnost teksta određuje njegove stilske, fabulativne, a time i idejne sastavnice.

Lovran je primorski gradić koji svojom zbijenošću, uskim ulicama i visokim kućama ukazuje na nazočnost specifičnih urbaniziranih osobina života, prepoznatljivima kao mediteranskima. Sve je to utjecalo na usmenu narodnu poeziju, njegovanu ponajviše od nepismenoga težačkoga svijeta, ali s rafiniranim slikama i duboko proživljenim stanjima junaka.⁶⁴ Stoga (i)

---

⁶² Banov, Estela, *Usmeno pjesništvo kvarnerskoga kraja*, str. 125. Uza sve naznačeno navodimo i jedan izvantekstualni podatak koji potvrđuje da se radi o jezičnoj stilizaciji. Kada smo pjesme pokazali stanovnicima Lovrana, naime izvornim govornicima, nisu prepoznali baladu kao artefakt zabilježen njihovim čistim mjesnim govorom.

⁶³ Čubelić, Tvrтко, nav. dj., str. IX.

⁶⁴ O takvim općim aspektima usmene tradicije primorskih gradića govore Maja Bošković-Stulli, *O usmenoj tradiciji i o životu*, oslanjajući se na: Delorko, Olinko, *Ljuba Ivanova. Hrvatske starinske narodne pjesme sakupljene u naše dane u Dalmaciji*, Split, Matica hrvatska, Split, 1969. i Perić-Polonijo, Tanja, *Tanahna galija. Antologija usmene lirike iz Dalmacije*, Književni krug, Split,

lovranske pjesme, na razini teksta, svjedoče o tom finom stapanju urbanih osobina života u skladnoj kamenoj gradskoj arhitekturi s onim težačkim, drevnim, protegnutim i na okolicu, na sela, polja, vinograde, maslinike. Nadalje, na razini teksture, lovranske usmene pjesme pokazuju obilježja tipa pjesama jadranskoga prostora koji sažima radnje, štedi riječi, provodi vremensko zgušnjavanje i tehniku nagovještaja, čime se postižu lirske vrijednosti, a i siže se raspredaju lirski, oslobađajući se epske težine.⁶⁵

Najviše pjesama, kako nam pokazuje građa, povezano je s čovjekovim osjećajima. To je u prvom redu ljubav, o kojoj se pjeva iz dubljih potreba i značajnijih društvenih i psiholoških situacija, stoga su te pjesme iskaz kompleksne pjesničke istine o životu i svijetu ovoga podneblja.

Lovran je primorski gradić koji svojim arhitektonsko-građevinskim sklopom svjedoči o izgrađenoj urbanoj kulturi. No Grad – to su njegovi stanovnici, njihova životna iskustva, njihova potraga za smislom, koji se duboko koherentno iskazuju i u poetici njihove – lovranske usmene poezije.

Zasluga je Jakova Volčića, koji je zapisao te pjesme i time sačuvao barem dio lovranske usmene književne baštine, u svakom slučaju nemjerljiva. Na nama je odgovorna zadaća da je dublje proučavamo i vrednujemo.

Izvori

1. Državni arhiv u Rijeci (HR-DARI):
  - a) Fond 275, *Zbirka matičnih knjiga s primorsko-goranskog područja, istočne Istre i Kvarnerskih otoka*
    - Knjiga 294: *Matična knjiga krštenih župe Lovran 1819.–1890.*
    - Knjiga 296: *Matična knjiga vjenčanih župe Lovran 1821.–1911.*

Literatura

1. Anzulović, Ivna, „Nakit na zadarskom području u povijesnim izvorima od 13. do konca 16. stoljeća“, *Radovi Zavoda povijesnih*

1996.

⁶⁵ Bošković-Stulli, Maja, *Regionalne crte usmene književnosti*, str. 156. Autorica se poziva na: Schmaus, Alois, *Gesammelte slavistische und balkanologische Abhandlungen*, I–II, Trofenik, München, 1971. i 1973., str. 413–417 i 27–43.

- znanosti HAZU u Zadru, sv. 48, 2006., str. 199–214.
2. Banov, Estela, „Intertekstualnost u usmenoj i pisanoj književnosti“, *Riječki filološki dani*, br. 5, 2004., str. 35–48.
  3. Banov, Estela, *Usmeno pjesništvo kvarnerskoga kraja*, Hrvatsko filološko društvo – Rijeka, Rijeka, 2000.
  4. Bertoša, Miroslav, „Jakov Volčić i njegova prepiska s kulturnim radnicima u Hrvatskoj u drugoj polovici XIX. stoljeća“, *Historijski zbornik*, br. XXIII/XXIV, 1970/1971., str. 325–346.
  5. Bertoša, Miroslav, „Pisma Jakova Volčića Kazimiru Jelušiću (1876–1888)“, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. 14, 1969., str. 265–296.
  6. *Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
  7. Bošković-Stulli, Maja, *O usmenoj tradiciji i o životu*, Konzor, Zagreb, 2002.
  8. Bošković-Stulli, Maja, „Regionalne crte usmene književnosti“, *Narodna umjetnost*, god. 37, br. 2, 2000., str. 151–162.
  9. Bošković-Stulli, Maja, „Usmena književnost“, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, Liber – Mladost, Zagreb, 1978.
  10. Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
  11. Bratulić, Josip, „Jakov Volčić među hrvatskim preporoditeljima Istre“, u: Fikfak, Juraj (ur.), *Jakov Volčić in njegovo delo/Jakov Volčić i njegovo djelo*, Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“, Pazin, 1988., str. 13–17.
  12. Chevalier, Jean – Gheerbrant, Alain, *Rječnik simbola: Mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1987.
  13. Cigančić, Andrija, *Lovranske ljubavne pjesme iz 1738. godine*, za tisak pripremio, uredio, transkribirao i pogovor napisao dr. Milorad Stojević, Libellus, Crikvenica, 1997.
  14. Čubelić, Tvrtko, *Brige čovjekove i sudbine ljudske u lirskim narodnim pjesmama*, Grafokon, Zagreb, 1978.
  15. Draženović, Branka, „Narodna nošnja Brinja i brinjske okolice“, <http://zk-sokolac-zagreb.hr/userfiles/PDF/Narodna%20naosnja%20BRINJA%20I%20BRINJSKE%20OKOLICE.pdf>, preuzeto 14. II. 2012.
  16. Frye, Northrop, *Anatomija kritike: Četiri eseja*, Golden marketing, Zagreb, 2000.
  17. Hamm, Josip, „Starohrvatski prijevod *Pjesme nad pjesmama*“, *Slovo*, br. 6/7/8, 1957., str. 195–230.

18. *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u Istri i na kvarnerskih otocih (HNPIKO)*, priredila Tanja Perić Polonijo, Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“, Pazin, 1997.
19. *Istarske narodne pjesme*, Istarska književna zadruga u Opatiji, Opatija, 1924.
20. *Istarske narodne pjesme*, uredio, napisao uvod i protumačio Olinko Delorko, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, 1960.
21. Jurdana, Vjekoslava, „Narodna čakavska pjesma *Mladić mora zapustiti djevojku* u kontekstu hrvatske narodne poezije“, *Zbornik radova 5. hrvatskog slavističkog kongresa* (u tisku), str. 299–308.
22. Katičić, Radoslav, *Zeleni lug: Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*, Ibis grafika – Matica hrvatska, Zagreb, 2010.
23. Maštrović, Tihomil (ur.), *Zbornik o Ivanu Milčetiću – književnom povjesničaru, filologu i etnologu*, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu – Matica hrvatska, Zagreb – Varaždin, 2002.
24. Milčetić, Ivan, „Hrvatske pjesme što se pjevaju u Istri i na Kvarnerskih otocih, preštampane iz ‘Naše sloge’ podporom ‘Matice hrvatske’. U Trstu 1880., str. 390 u VIII: Ciena 1 for.“: *Vienac*, god. 12, br. 32, str. 513–514; br. 33, str. 529–531; br. 34, str. 544–548, 1880.
25. Mogorović Crljenko, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, Srednja Europa, Zagreb, 2006.
26. Mohorovičić – Maričin, Franjo, *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*, Adamić – Katedra Čakavskog sabora Opatija, Rijeka – Opatija – Matulji, 2001.
27. *Naša sloga*, 1. siječnja 1879., god. X, br. 1, http://www.ino.com.hr/data/nasa_sloga/1879/1.pdf, preuzeto 5. IX. 2011.
28. Nikočević, Lidija, „Čovek pul čoveka. O elementima socijalne kulture stanovnika Brseščine“, *Liburnijske teme*, knj. 8, 1994., str. 209–218.
29. Oraić-Tolić, Dubravka, *Teorija citatnosti*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1990.
30. Palčok, Zoran, „Predgovor“, u: *Istarske narodne pjesme*, uredio, napisao uvod i protumačio Olinko Delorko, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, 1960., str. 5–8.
31. Perić-Polonijo, Tanja, „Jakov Volčić sakupljač i zapisivač usmene poezije“, u: Fikfak, Juraj (ur.), *Jakob Volčić in njegovo delo/Jakov Volčić i njegovo djelo*, Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“, Pazin, 1988., str. 69–75.
32. Perić-Polonijo, Tanja, „Predgovor – O zbirci pjesama *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u Istri i na kvarnerskih otocih*“, u: *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u Istri i na kvarnerskih otocih*,

- ponovljeno izdanje, priredila Tanja Perić-Polonijo, Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“, Pazin, 1997., str. 5–12.
33. *Pjesma nad pjesmama*, preveo i priredio Nikola Milićević, Matica hrvatska, Zagreb, 1996.
34. „Zlatni nakit otoka Paga“, http://www2.hgk.hr/znakovi/izvorno/nakit_pag_vrancic.asp, preuzeto 16. rujna 2011.

SUMMARY

Lovran in oral poetry of Jakov Volčić

Jakov Volčić (1815–1888), a priest and Istrian national revivalist, distinguished himself also by collecting oral literary works in Istria and Liburnia. He thus recorded an array of poems which he heard in Lovran. Many of these were published in magazines, and then printed in the collection Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u Istri i na Kvarnerskih otocih (Croatian national poems sung in Istria and on the islands of Kvarner) in 1880. This collection brings poems that were recorded by Volčić in Lovran. Their thematic and motivic, notional, formal and also contextual layers are analysed in order to valorise them, but the intention was also to disseminate the knowledge on the Lovran literary and artistic mosaic.

Key words: *Lovran, oral literature, Jakov Volčić, Croatian national revival, Istria, Croatian Littoral*